

מראי מקומות - בבא מציעא ק"ט

צריך לומר כן בפירושו. אבל אם חוכר הוא, אף אם מסתמא הי' דעתו לתבואה, אבל כיון דבפועל אין מזיקו, א"כ שפיר מותר להחוכר לזרוע כן, דמסתמא אינו מקפיד ע"ז.

(ב) **אמר אביי... בשבח שקמה יש לו, ורבא אמר אפי' בשבח שקמה אין לו - כ' התורת חיים,** דיש לבאר דפלוגתת אביי ורבא הוא בציור דאיכא למימר דאדעתא דשבחא נחית, ואיכא למימר דלאו אדעתא דשבחא נחית. דאי מיירי בודאי אדעתא דהכי נחית, או דודאי לאו אדעתא דהכי נחית, בזה לא יהי' מח' אביי ורבא. אלא כל המח' הוא דוקא במקום דאין ברור אם נחית אדעתא דהכי או לא, דאביי סבר דמאי ד"איכא למימר" מילתא היא, ולכן יש לו השבח, ורבא סבר דאיכא למימר לאו מילתא היא, ולכן אין לו השבח. **וע"ע ברשב"א** שהביא מהראב"ד, דנח' אביי ורבא בזה, דאביי ס"ל דיש להחוכר פארות השקמה, משום שהם כמו פירות, ורבא אמר אפי' בשבח שקמה אין לו, מפני שהם גוף האילן. ולכא' משמע דהראב"ד לא פי' כהתו"ח, אלא דהמח' הוא במה הם נחשבים בעצם.

(ג) **ירקא וסילקא, נעקור ונשקול - הק' התוס' רי"ד,** לימא דהפירות עדיין לא נגמרו. ותי' דכל זמן שלא נגמרו הוה להו כשבח שקמה ממש, וא"כ עדיין יהי' ראי' לשי' אביי. וכ' הרמב"ן דלשון הגיע זמנו משמע דכבר נתבשלו הפירות.

(ד) **אלא אימא הלוקח שדה מחבירו והגיע יובל, שמיין לו - הק' הרשב"א,** מה שייך להביא ראי' מהא דלוקח שדה מחבירו והגיע יובל, הא שאני התם דלוקח גמור הוא, וא"כ ודאי נחית אדעתא דשבח, משא"כ הכא לענין מקבל, דנח' בזה אביי ורבא, ומה שייך להביא ראי' לשי' אביי מלוקח, והניח בצ"ע (וע' בהערות להגרי"ש, דביאר דבאמת מח' אביי ורבא אין שייך כלל לאומדנא [ודלא כדברינו לעיל מהתו"ח], ע"ש בדבריו). **וע' במעיני החכמה,** דכ' דעכשיו ס"ל להגמ'

(א) **המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות, לא יזרענה פשתן - כ' רש"י,** דמיירי בחוכר, לפי שבקבלן שפיר יכול לזרוע פשתן, משום דהבעלים חולקין בו. וכפשוטו כוונתו ע"פ מש"כ לעיל (קו:), דכל היכא דיכולין לומר לכחוש ארעא ולא לכחוש מרה, אמרי' כן, וכ"כ הנמוקי יוסף כאן (סו. בדפיו). וע' מש"כ הרמב"ן לעיל (קג:), לתמוה על דברי רש"י כאן, דלכא' לא שייך לומר כן היכא דאמרו לעשות תבואה, ורק היכא דאמרו מעיקרא לעשות הדבר שמזיק להקרקע, בזה י"ל דלכחוש ארעא ולא מרה, וא"כ ודאי אף קבלן אינו יכול לזרוע פשתן. ולכן הרמב"ן כ' להוכיח הא דלאו קבלן הוא מסיפא, מהא דהי' יכול לזרוע פשתן היכא דקבלה לז' שנים, ואם קבלן הוא, איך יזרענה פשתן, הרי קיבלה לתבואה, והבעלים רוצה תבואה, וא"כ מה שייך לזרוע שום דבר אחר, אלא ע"כ חוכר הוא. **וכ' הר"ן** להעיר על

הרמב"ן, דהך משנה סתם תנן, המקבל שדה מחבירו, ולא קתני דקיבל לתבואה, וא"כ למה לא יהי' יכול לזרוע פשתן אפי' אם קבלן הוא, הרי לא קיבלו לעשות כלום, וגם אין שום היזק לבעל הקרקע, כיון דקיבלו לשנים מרובות. אלא ודאי כרש"י, דמה דמוכח דהוי חוכר הוא מהרישא. דהיינו, דכיון דקיבלה לשנים מועטות, ויהי' לבעל השדה רק היזק אם זורעו פשתן, א"כ ודאי דעתו שלא יזרענו פשתן. אבל בקבלן, דגם הוא מרויח בזה, שיהי' לו חלק של הפשתן, אז שפיר י"ל דניח"ל לבעל הבית בפשתן, וא"כ מוכח דלא

איירי בקבלן [ואולי י"ל דמכאן מקור לסברת רש"י, דאמרי' לכחוש ארעא ולא לכחוש מרה אפי' היכא דלא הי' מוכח דדעתו הי' לזרוע המזיק, דכאן הרי ע"כ מהסיפא אינו מוכח דחוכר הוא, דדין סיפא ודאי שייך בין בקבלן ובין בחוכר, ואין שייך לומר דמתני' בין בחוכר ובין בקבלן, וכמו דאמרי' בריש פרקין, אע"כ דמוכח מהרישא, וע"כ צ"ל סברא זו דלכחוש ארעא ולא לכחוש מרה].

ולכא' ק' ראיית הרמב"ן, וכמו שהק' הר"ן, איך מוכיח מסיפא. וכ' הלחם משנה (שכירות ח', ג') דסתם דעת אדם הוא שלא יזרע בקרקעו דבר שמזיק לקרקעו, ואף דכאן באמת אינו היזק, דהא קיבלה לז' שנים, אולם י"ל דכוונת הלח"מ דכיון דזהו סתם דעתו, הרי כאילו התנה דרוצה תבואה. וא"כ, אם קבלן הוא, ודאי הי' כוונתו לתבואה, ולא הי'

הוה זורע אספסתא, דמ"ש מכל השדה כולה דזרע אספסתא. ועוד כ', דלכאו' ק' לומר דבדיבורא בעלמא דמקבל תליא מילתא, דאם הוא אומר דהי' זורע כורכמא, ממילא יש לו זכות לגבות שויית דכורכמא רישקא. ולכן הוא ביאר דבאמת ר' פפא זרעה כרכמא דרישקא, רק דר' שישא ברי' דר' אידי סבר דר"פ זרעה אספסתא, ולכן אמר דאין לו אלא ידא דאספסתא, וע"ז השיב לו ר"פ דבאמת זרעה כרכמא רישקא, וא"כ שפיר אמר דע"י תאלי יש לו פסידא דכרכמא רישקא. והשיב לו דא"כ אין לו אלא דמי עצים, דבשלמא אם הי' נוטע דקלים וכדו', דבר של קיימא, הי' נוטל חלק גם בהדקלים שצמחו מאליהן. אבל עכשיו שזרע דבר שאינו של קיימא, א"כ גם זכותו בהדקלים אינו אלא דמי עצים. וע"ע בהערות להגרי"ש שביאר באו"א, דטענתו לא היתה דבאמת זרע כורכמא רישקא, אלא דכיון דדעתו היתה ליקח כל מה שנזרע בקרקע, א"כ אף שהי' נחית אדעתא דאספסתא, אבל ידע דאם נצמח כורכמא רישקא מאליו, יהי' דעתו עליהם ג"כ, א"כ הוא טוען דרוצה עכ"פ דמי כורכמא רישקא מהתאלי, דדעתו הי' עליהם. וע"ז השיב לו, דגלית אדעתך דלמשקל ואסתלוקי עבדת, וביאר הגרי"ש דהוי בגדר מחילה, דכיון דדעתו לא היתה אלא ליקח מה שהשביח וללכת, ולא הי' דעתו על שבח שיהי' שם לעולם, א"כ אינו יכול ליטול השבח של התאלי. אבל אה"נ, אם טען דדעתו היתה גם לזה, יהי' יכול ליטול גם שבח של התאלי (וע"ש עוד דנתקשה בזה, מהו הנאמנות שלו, ולכאו' הבעל הקרקע הוא המוחזק, וצ"ע).

(ח) **שכיב ושבק ה' חתנותא, וכו'-** דייק המאירי מכאן דכל זה רק אם היו ה' חתנים, אבל אם לא שבק אלא חתן א', והי' ראוי לכך, א"כ באמת אינו יכול לסלקו. אולם ע' ברא"ש (סי' ל"ד) שכ' בשם הרמב"ם והרמ"ה דאפי' אם שבק רק חד והוא זריז ומהימן, מ"מ יכול לסלקו. וכ' הרמב"ן דאמנם מדינא הי' יכול לסלקו אפי' אם הי' רק א' וזריז וכו', אלא דממדת חסידות קאמר, דאם הי' רק א', לא הי' מסלקו.

דמצד דין יובל, הא ודאי צריך להיות דכל הקרקע, וכל המחובר לקרקע, חוזרים להמוכר. ומה דהבריייתא אומרת דשמין לו, צ"ל דכוונת התנא הוא משום דלא גרע ממקבל. דהיינו, דאף דאם מדיני יובל הכל חוזר להמוכר, אבל סכ"ס הלוקח עבד השדה, ואפי' אם הי' השדה של המוכר כל הזמן, ולא מוכרו כלל, יהי' המקבל יכול לגבות מהשבח. וא"כ, ה"ה היכא דקנאו ממנו י"ל דלא יהי' גרע מזה, דלכה"פ נוטל כמקבל. וא"כ, אמרי' דמסתמא זהו ביאור בדין דהלוקח נוטל השבח, דהיינו משום שהוא לא גרע ממקבל, אלמא דמקבל נוטל השבח. וע"ז תי' הגמ' דאי"ז מדין מקבל, אלא מדין לוקח, דמה שאמרה תורה דהשדה צריך לחזור לבעלים, אי"ז אלא עיקר השדה, אבל לא השבח, אבל אי"ז מדין מקבל, אלא מדין יובל, דדין יובל גופא אינו מוציא השבח מן הלוקח.

(ה) **התם זביני מעליא הוא, ויובל אפקעתא דמלכא היא- ע' בחי' הגר"ח על הרמב"ם (מלוה כ"א, א', ד"ה והנה בפ"א),** שהביא מה שמבואר מהרמב"ם דהדין דהשבח אינו חוזר להמוכר ביובל הוא רק בשבח שבא ע"י הלוקח, אבל השבח הבא ממילא שפיר חוזר לבעל הקרקע. והק' הגר"ח, מ"ש שבחא דממילא משבחא דבידים, הרי אכתי שבח הוא ולא מכר, וא"כ למה חוזר לבעל הקרקע. וביאר, דשבח הבא ממילא הוא חלק של גוף הקרקע לענין חזרתה ביובל, ומה דשבח הבא בידים אינו נחשב לחלק של הקרקע, היינו משום דשבח זה הבא בידים הרי הוא של הלוקח אפי' אם לא הי' גוף הקרקע שלו (ולכאו' משום דהו"ל עכ"פ כיווד), על כן אינו בכלל המכר ואינו חוזר ביובל.

(ו) **כמאן כאביי- ע' בחזון איש (חו"מ ליקוטים סי' כ', לדף קט. [עמ' רנד])** דכ' דמבואר מכאן דלאביי דיש לו בשבח שקמה, ה"ה דיש לו שבחא של אילנות דעלו מאליהן, וע"ש איך עושין השומא.

(ז) **א"ל, אנא כורכמא רישקא רבאי- פרש"י,** הייתי מגדל במקומן כרכום, דדמיו יקרין. ותמה התורת חיים, כיון דזרע כל השדה אספסתא, פשיטא הוא דבאתרא דתאלי נמי

דשמע מחברי' וכו'. אבל כאן מיירי דלימדו טעות, ובזה כיון דעל על, הואיל ושמע כן מרבי' בינקותי'.

(ב) **וספר מתא- רש"י לעיל (צז).** פי' דהיינו המספר לאנשי העיר בתספורת, וביאר השטמ"ק (כאן) בשם ר' יהונתן דזה הוי הפסד שאינו יכול לתקן משום שיש לו בושת אם יגלח יותר מדאי. ובב"ב (כא:) פרש"י דהיינו סופר, אבל תוס' שם הק' דהא יכול לתקן הטעויות, ואי"ז הפסד שאינו חוזר, ולכן פי' תוס' דהיינו דכותב שטרות.

(ג) **כולן כמותרין ועומדין- ע' בחזון איש (ב"ק כ"ג, ב) שכ' דמיירי שיש מנהג שמקבלין אותן לעולם, וא"כ כיון שהתחילו לעשות מלאכה, שוב א"א לסלקם אא"כ מוצאן מקום אחר בלי הפסד, אבל היכא שקלקלו שוב אבדו זכותן.** והביאור הוא, משום דע"מ כן לא שיעבד בעה"ב נפשי'. ועוד ביאר דזהו מצוה על פרנסי העיר לסלקו לטובת הציבור, ולהמנות ההגון והישר.

(ד) **הבו לי' שבחאי, דבעינא למיסק לארעא דישראל- כ' התוס' רי"ד דטעמא משום דבעי לעלות לא"י, הא לאו הכי לא ייבנין לי' מידי, דכי היכא דבעה"ב לא מצי לסלוקי' כל זמן שהאילנות קיימין, ה"נ שתלא אי מסתלק לא ייבנין לי' מידי. וע' בש"ך (חור"מ ש"ל, א') שדייק דכן ס"ל להרמ"א (שם, ג'), שאין האריס נוטל אפי' דנקא אם נסתלק בלא רשות מבעה"ב. אלא דהק' עליו הש"ך דמבואר בנמוקי יוסף כאן דדין זה דצריך רשות (או שרוצה לעלות לא"י), היינו דוקא כשאינו רוצה ליטול רק שתות, אלא שרוצה ליטול חצי או רביעית, ולומר אכנס אריס אחר במקומי, אבל כשרוצה ליטול דנקא, יכול להסתלק אפי' בלא רשות, והניח דברי הרמ"א בצ"ע.**

(ט) **סבר ר' אשי למימר וכו'- ע' בתורת חיים בביאור כל הסוגיא.**

(טז) **אמר כי מטית לשחיטת קדשים תא ואקשי לי- פרש"י שי"א דדחויי קא מדחי לי', אבל לא היא, משום דקושיא מעליא הוא, וגם**

(ט) **מסלקינן להו בלא שבחא, ולא מילתא היא- כ' תוס' שלא אמר דבר זה מעולם, אלא להפחידו אמר כן. וביאר הרמב"ן דלא קאי זה על כל מילתא דר' יהודה, ורק על מה שאמר דמסלקי' בלא שבחא אמרי' דלאו מילתא היא, דבאמת אית להו שבחא, רק דיכול לסלקו, וכ"כ הרא"ש. אבל החכמת מנוח הבין בדעת תוס' דבאמת לית להו שבח, ומה דאמרי' דלאו מילתא היא, היינו דר' יהודה אמרה. וע' בהערות להגרי"ש דהבין דתוס' ס"ל כהרא"ש, דאי"ז סברא כלל, לומר דלית להו שבח, אבל הביא שיש ראשונים דבאמת ס"ל דלא כתוס', אלא דבאמת אין להן השבח, ויש לע' מהו הביאור בזה. והביא מהנחל יצחק דביאר, דכיון דלא גמר השתלא מה שהי' צריך לעשות, א"כ נהי שיש לו שבח כמו יורד לשדה חבירו שעשוי' ליטע ונטע שם, אבל השאלה הוא על השבח שהשביח השדה לאחר שמת, דמדין יורד אין לו, אבל מדין שתלא יהי' לו, אם עדיין שייך הדין שתלא. וע"ז אמר להם דבעצם אני יכול לסלק אתכם בלא חלק זה של השבח, ואם תרצו ללכת עם השבח כולו, תצאו.**

(י) **התם מאי דאפסיד משלם, הכא מאי דאפסיד מנכינן לי'- נח' הראשונים בביאור החילוק, הרי"ף (לעיל, סא: בדפיו) הביא ראי' מהגמ' כאן דלא אמרי' דאסמכתא לא קניא אלא כנגד מה שהוא גוזמא, אבל מה שאינו גוזמא שפיר קניא, ולכן שפיר מנכינן לי' שיעור שהפסידו. אבל הרא"ש (סי' ז') חולק וס"ל דכיון דכאן מעיקר הדין יהי' חייב לנכות אפי' אם לא אמר כלום, א"כ אמרי' דדל מהכא מה שאמר, חייב בלא"ה, משא"כ התם, דמעיקר הדין אינו חייב, וא"כ אינו אלא אסמכתא, ופטור.**

(יא) **מקרי דרדקי- פרש"י, פסידא דלא הדר היא, דשבשתא כיון דעל על. והק' תוס', הא רבא גופי' ס"ל (ב"ב כא.) דשבשתא ממילא נפקא. ולכן פי' תוס' דהוי פסידא דלא הדר, כיון דבאותה שעה שלימדו שיבושים, נתבטל לו לימוד של אמת. וכ' הרמב"ן די"ל דרש"י יפרש הגמ' שם דמיירי במקרי דרדקי דלמד התלמידים האמת, אלא דלא דייק בינוקא אי משתמשי, אבל השיבוש ממילא נפקא,**

מלשון הגמ' "קסבר ר' אשי למימר", משמע דלמסקנא לא קיימא הכי. אולם ע' ברא"ש (סי' ל"ח) שהביא שהרי"ף הביא הא דר' אשי, דהיינו דס"ל דר' אשי לא חזר מחמת הקו', וכ"כ הראב"ד. ופירשו דכוונתו היתה לומר לו דכשתלמוד בכל מקומות, אז תוכל להק' לי, כי עתה אין ראוי להקשות לי. וביאר דהסברא הוא דכיון דהשתלא ובעה"ב משועבדים להדדי, לכן אינו יכול לכופו ליתנו חלק של הקרקע. ומה דאי' ד"סבר ר' אשי", כ' דכבר מצינו זה במקומות אחרים, דאמרי' סבר למימר, והסברא קיים למסקנא.